

MAJOR IMRE

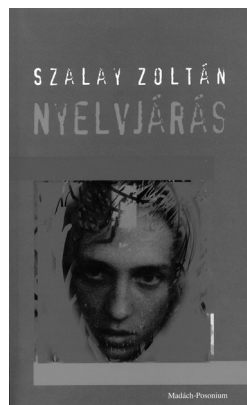
Feszültség

Szalay Zoltán: Nyelvjárás

Közel fél év után szántam el magam, hogy írjak Szalay Zoltán *Nyelvjárás* című könyvéről. 2009 februárjában olvastam ezt a kisregényt, és azóta is motoszkál bennem az érzés, hogy írni kellene róla, legalább egy rövid recenziót, mivel e könyv egyes markáns részletei minduntalan felöltöttek bennem. Úgy látszik, hatással volt/van rám ez a könyv – főleg bizonyos szakaszai és elemei –, amit nevezhetünk akár „hagyományos nevelődési regénynek is”, mint ahogy a könyv háttalján szereplő rövid figyelemfelkeltő szövegben is olvasható: „ha a történet egyidejű lélektani-szociografikus igénye és fantasztikus-mágikus elemei nem mutatnának túl a hagyományokon.” Részben épp a fantasztikum, mágikusság, de mindemellett a meghökkentés és elhallgatás az, ami igazán élvezetes olvasmánnyá teszi ezt a könyvet. Számomra legalábbis ez tette azzá.

Szalay, úgy tűnik, jól ért ahhoz, hogy kellő feszültséget ébresszen az olvasóban, és fenn is tudja azt tartani. Bátran és jól alkalmazza a Kosztolányit vagy Čapeket idéző misztikumot és homályt. Ilyen például a regényben az Árpád-szobrocscsa felbukkanása a piti gengszter, Kaszás Dezső pincéjében. A főhős, Buday Miki (aki egyben a regény elbeszélője is) becses értéktárgyáról nem tudjuk meg, hogy hogyan, miért, ki által került az unokatestvér Dezső pincéjébe. Mint ahogy a kölcsönadott autó eltűnését is homály fedi, és azt se tudjuk meg, hogy mi a tényleges oka Réz Juli néni örületének, a falu öregasszonyáénak, már ha egyáltalán örült. Miki mint visszaemlékező elbeszélő csak szembesíti az olvasót bizonyos tényekkel, részletekkel, másokról viszont hallgat. Ez részben annak is betudható, hogy ő maga is gyakran hiányos ismeretekkel bír és bár szeretne fényt deríteni a titkokra és misztikumokra, a várt racionális magyarázat gyakran elmarad. Máskor azonban Miki mint elbeszélő mintha játszana az olvasóval. A hatodik fejezetben (*A félelem és más barátaim*) elmond egy történetet, amit barátja Szilárd talált ki gyermekként. Látszólag a szöveg nem kapcsolódik közvetlenül az eddigi eseményekhez, a végén azonban rendkívül érdekes többletet ad a regénynek, szinte egy új dimenziót nyit ki (elsősorban Réz Juli néni kapcsán).

Külön kiemelném az egyes fejezetek lezárását, de leginkább Szalay „higgadt” kezdéseit. (Olvasás közben több alkalommal is feljegyeztem a következő két szót: „Jó kezdés”.) Gondolok itt például a

regény első mondatára, mely egyben önálló bekezdés is: „*Aznap történt, hogy nem tudtam eldönteni, szerelmes vagyok-e a pincérnöbe, vagy csak az időjárás-változás miatt érzem ilyen furcsán magamat.*” Rengeteg kérdést generálhat ez a mondat: mi történt aznap?, milyen a pincérnök?, hogy keverheti össze a szerelem érzését és az időjárás-változást, hogyhogya nem tudja eldönteni?, akkor most mitől érzi magát furcsán?, ki érzi magát furcsán? – és az olvasó izgatottan kutatja a válaszokat, melyek gyakran elmaradnak vagy bizonytalanok maradnak. Ez persze nem biztos, hogy hiba. Sőt...

De vegyük akár az ötödik fejezet (*Ellopott múlt*) végét és a hatodik elejét. Az ötödik fejezet végén talál rá Miki az Árpád szobrocskára Dezsiné. Épp a pincén keresztül szökik vissza a szobába, ahol az előbb a házigazdával beszélgetett. Miki a fejezet elején több oldalon keresztül mesél a szoborról. Pontosan megtudtuk, mikor és hogyan jutott a szoborhoz és hogy mennyire értékes számára. A fejezet utolsó mondata a szobor megtalálásáról értesíti az olvasót. A hatodik fejezet első bekezdése viszont teljesen eltérni látszik az előző eseményektől (igaz az alcímnek, *Félelem és más barátaim*, megfelel): „*A félelem tulajdonképpen könnyen megvesztegethető. Sebezhetetlen minden fegyverrel szemben, nem bánik el vele sem fizika, sem biológia, még a filozófia sem, pedig az már Istent is felravatalozta egyszer. Persze ő soha nem akar ártani senkinek. Ő jó.*” Még a következő bekezdésben sem folytatja a cselekménysort, hanem hasonló, elméltető? bölcselkedő? mondatok után tereli csak vissza az elbeszélést az előző medrébe. Gyakori az ilyen rövid késleltetés a detektívregénynél például, mellyel szintén rokonságot mutat a mű. Az ilyen jellegű könyvnél gyakran az író nem igazán igyekszik felvenni az imént elejtett fonalat. A történet izgalmától átfűtött olvasó azonban igyekszik minél hamarabb meglelni a folytatást. Általában végigrohan az első néhány soron, mit sem törődve vele. Az imént idézett bekezdésben azonban nehéz csak úgy végigveretni. A „higgadság” meghökentéssel párosul, felrázza az olvasót, és a rész újraolvasására kényszeríti. Szalay „jó kezdése”, ami talán az egyik legnagyobb erőssége, ebben rejlik.

A regénynek van azonban egy-két gyengébb eljárása, melyek szorosan kötődnek egymáshoz. Az egyes részek ötletes megoldása és kidolgozottsága ellenére. – Remekbeszabottak mondjuk az író/elbeszélő olykori margószzerű megjegyzései a szövegben, melyek általában zárójellel szerepelnek (például „*DAC – a dunaszerdahelyi fociklub nem hiába viseli ezt a nevet*”, vagy „*mint látható, az eleje még romantikus népmese, de a vége kemény Stephen King lesz*”). Persze ezek az idézetek a tényleges többletet az adott szövegekörnyezetben nyerik el, melynek idézése túl sok lenne ezúttal. – A regény azonban, mint teljes egész, a nyelvi sokszínűségnek a hiányosságát érezteti. Kevesellem a dialektusok megjelenését, pedig több helyen is van rá lehetőség és nem csupán a kocsmai jelenetknél. Magát a könyv nyelvezetét is túlzottan egyszerűnek érzem, itt-ott sekélyesnek, és sajnos időnként pon-

tatlansága is megfigyelhető. Az első megoldatlanságát a regénynek ezért a gyengébb nyelvi kidolgozatlanságában látom.

A második hibát, bár ez nem is igazán hiba, abban követte el Szalay, hogy a cím által (*Nyelvjárás*) előre felhívta az olvasó figyelmét a nyelv, nyelvi elemek, nyelvi változók, nyelvezet esetleges fontosságára. Így még szembeötlőbbé vált ez a gyengeség. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy a szerző miért nem „érlelte” még ezt a művét kicsit tovább. Valószínű, hogy néhány átírás/újraírás után, nyelvileg egy sokkal erősebb és pontosabb regényt vehetne kezébe az olvasó, ami jócskán megemelné annak nívóját is. Nem szeretnék tanácsokat adni, de a könyvnek mindenképp javára válna egy esetleges nyelvi és nyelvezeti átdolgozás, hisz amúgy egy nagyon jó kis műről van szó.

Makett – avagy miért szeretnék operát írni
(szerep)

